

PROJEKAT PRAĆENJA SUĐENJA

IZVJEŠTAJ

jun 2009. - avgust 2010.

Opšti zaključci i preporuke

**Projekat implementiran od strane Misije OEBSa u Crnoj Gori uz finansijsku
podršku Kraljevine Holandije i Velikog Vojvodstva Luksemburga**

Opšti zaključci i preporuke

Na osnovu detaljnih nalaza i razmatranja prezentiranih u različitim djelovima Izvještaja Projekta praćenja suđenja za period jun 2009. – avgust 2010. godine, utvrđeni su slijedeći osnovni zaključci i preporuke:

KRIVIČNI POSTUPCI

Sudovima:

- Razmatrajući primjer prakse kada sudije, neposredno pred početak glavnog pretresa, razgovaraju samo sa jednom strankom u postupku, može se dati preporuka sudu da mora poštovati pravilo da stranke ne smiju biti prisutne u sudnici prije zvaničnog početka suđenja. Ako se glavni pretres održava u sudijskoj kancelariji, moraju se preduzeti adekvatne mjere da bi se izbjegla takva situacija. U tom smislu, preporučuje se da Vrhovni sud po ovom pitanju donese preporuku za sve sudove;
- **U vezi sa pravom na žalbu i nepristrasnost suda**, ukoliko je sudija učestvovao u donošenju odluke prvog stepena, on mora biti izuzet iz vijeća koje odlučuje po žalbi protiv prvostepene odluke;
- Imajući u vidu primijećenu praksu da **neki osnovni sudovi i dalje ne ističu liste zakazanih suđenja na oglasnim tablama**, preporučuje se da se iste ističu na oglasnim tablama sudova, kao i da se redovno nedjeljno ažuriraju u skladu sa novouspostavljenom praksom velikog broja ostalih sudova. Treba razmotriti mogućnost imenovanja kontakt osoba koje će prikupljati informacije o zakazanim suđenjima od svakog sudije i dostavljati te podatke upravitelju sudske pisarnice, u cilju isticanja na oglasnim tablama i web stranicama za nedjelju dana unaprijed;
- **Preporučuje se javno publikovanje sudskih odluka** i slijeđenje uzorne prakse Vrhovnog i Upravnog suda Crne Gore, kao i novouvedene prakse objavljivanja odluka na sajtu viših sudova;
- **Preporučuje se da svi osnovni sudovi uvedu zvanične web stranice**, kao što su to uradili sudovi u sudsudjednim zemljama, gdje se mogu naći i dostupni su javnosti izvještaji, publikacije, sudska praksa, liste zakazanih suđenja, statistika itd.;
- Uzimajući u obzir nedostatak prostornih kapaciteta u sudovima i mogućnost izgradnje novih zgrada sudova i/ili rekonstrukciju postojećih, neophodno je ponoviti da **treba obratiti pažnju na sve aspekte čije će ispunjenje voditi unaprijeđenju uslova za rad i poštovanja načela javnosti suđenja**; Adekvatne sudnice takođe treba da obezbijede odgovarajuću komunikaciju između optuženih i njihovih branioca;

- Imajući u vidu **nedovoljan prostor** u sudovima, a koji utiče na pravo javnosti da prisustvuje suđenjima, kao što je to pomenuto u prethodnom izvještaju, treba razmotriti mogućnosti **ograničavanja održavanja glavnih pretresa u sudijskim kancelarijama i to kroz unaprijednje organizacije i koordinacije prilikom zakazivanja suđenja;**
- Uprkos preporukama datim u prethodnoj godini, nije primijećen značajan napredak kada je riječ o pitanjima **obezbjedenja u sudovima. Potrebno je sprovesti jedinstvenu praksu obezbjeđenja za sve sudove u Crnoj Gori.** Uniformnost takve prakse može se uspostaviti formiranjem posebnih policijskih jedinica koje će se isključivo starati o bezbjednosti sudskog osoblja i administracije unutar zgrada sudova. Takođe, predlaže se organizovanje redovnih sastanaka šefova obezbjeđenja svih Službi obezbjeđenja sudova u Crnoj Gori, u cilju razmjene iskustava i ocjene rezultata njihovog rada. Zainteresovanoj publici treba omogućiti da prisustvuje suđenjima i to bez navođenja razloga ili dobijanja odobrenja od suda;
- Razmatrajući praksu da je **zainteresovana javnost, naročito rodbina optuženih i dalje onemogućena da prisustvuje** objavljivanju presude zbog ograničenih prostornih kapaciteta, kada se očekuje prisustvo javnosti u većem broju, preporučuje se preduzimanje adekvatnih mjera u cilju obezbjeđenja **jednakih uslova kako bi rodbina optuženih, zainteresovana javnost i mediji mogu prisustvovati donošenju presude;**
- S obzirom na zabilježeni primjer, kada je sudijski pripravnik bio prevodilac na suđenju, iako nije zvanično postavljen/na od strane Ministarstva pravde, sud se podsjeća da nastavi da poštuje pravo optuženog na obezbjeđenje prevodioca u svim fazama krivičnog postupka, u skladu sa propisima;
- Odlaganje glavnog pretresa je i dalje **učestala pojava**, ukupno 53 (22.27%) glavna pretresa su bila odložena, i to u ukupnom uzorku od 238 posmatranih glavnih pretresa, što znači, **blizu jedne četvrtine svih glavnih pretresa je bilo odloženo.** Najčešći razlozi odlaganja glavnih pretresa su bili: neopravdani nedolazak svjedoka u 12 slučajeva (22.64%); **odsustvo optuženog** je bio razlog odlaganja u 11 slučajeva (20.76%); **nedolazak branioca** je zapažen kao razlog odlaganja u 10 slučajeva (20.76%), **odsustvo državnog tužioca** je bio razlog odlaganja u 7 slučajeva (13.26%). U ovom dijelu, određivanje dopunskog sudije se i dalje preporučuje, kao što je to primijećeno u jednom predmetu pred Višim sudom u Bijelom Polju. Bolje planiranje zakazivanja glavnih pretresa, određivanje dopunskih sudija za one predmete za koje je izvjesno da će duže trajati, kao i **planiranje rasporeda korišćenja sudnica**, tako da se potpuno preduprijedi odlaganje suđenja zbog nepotpunog sastava vijeća, odnosno, nedolaska sudija. **Dalje, preporuka je da sud više koristi raspoložive sankcije (kao što je novčana kazna)** protiv onih učesnika postupka čiji je neopravdani nedolazak doveo do odlaganja glavnog pretresa. Odgovarajuća i efikasna komunikacija i saradnja između sudova i drugih državnih organa, zaduženih za izvršavanje naloga sudova, treba da bude obezbjeđena u cilju izbjegavanja odlaganja postupaka zbog neizvršavanja naloga suda od strane ovih organa;

- Imajući u vidu posebnu osjetljivost svjedoka/žrtava u predmetima ratnih zločina, treba koristiti poseban način saslušavanja svjedoka, **upotrebu video linka**, a posebno kada su svjedoci locirani izvan teritorije Crne Gore;
- Imajući u vidu uočenu **dobru praksu podrške svjedocima oštećenima** u predmetima ratnih zločina, **preporučuje se i dalje primjena ovakve prakse**, kao što je kreiranje i distribucija informativnih brošura za svjedoke oštećene u svim relevantnim slučajevima;
- Bez obzira na nepostojanje odgovarajućih prostorija u kojima bi svjedoci čekali na prozivku suda, predsjednici sudećih vijeća treba da primijene adekvatne mjere u cilju spriječavanja komunikacije između svjedoka i drugih učesnika krivičnog postupka;
- Imajući u vidu primijećenu praksu, i dalje se preporučuje **jačanje i primjena sredstava regionalne i međunarodne pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, posebno ustupanje krivičnog gonjenja onda kada se mogu javiti pitanja u vezi sa ekstradicijom**, kako bi se izbjeglo suđenje u odsustvu i odlaganja postupka;
- Nedavne inicijative **za zaključenje bilateralnih sporazuma o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima i ekstradiciji** su dobrodošle i treba ih podsticati i dalje;
- **Međunarodna sudska saradnja u krivičnim stvarima treba da bude ojačana**, u cilju efikasnije i efektivnije međunarodne pravne pomoći čime bi se izbjegla nepotrebna odlaganja sudskih postupaka i unaprijedila primjena osnovnih načela prava na suđenje u razumnom roku. U ovom smislu, treba razmotriti mogućnosti za dalja usavršavanja nosilaca pravosudne funkcije, kao i distribuciju različitih priručnika;
- U svim slučajevima kada se optuženi nalaze u pritvoru, sudovi treba da postupaju sa naročitom hitnošću, kao što je to predviđeno članom 147 stav 2. ZKP-a;
- Imajući u vidu uočenu **učestalost određivanja pritvora kao i nedovoljnu obrazloženost odluka o određivanju pritvora**, svaki zakonom predviđeni **razlog mora biti obrazložen**, uz davanje dovoljno opravdanih činjenica za njegovo izricanje; **sudovi u praksi moraju koristiti i druge mjere za obezbjeđivanje prisustva osumnjičenog** prilikom suđenja, koje su propisane zakonom, a prije svega institut jemstva;
- Preporučuje se **da se na lokalni jezik prevedu i distribuiraju svim sudovima i Centru za obuku nosilaca pravosudne funkcije Pravila o pritvoru, uslovima u pritvoru i zaštiti od zloupotrebe** koja su pomenuta u Preporuci Komiteta ministara Savjeta Evrope od 27. septembra 2006. godine.

Advokatskoj komori:

- Razmatrajući primijećene slučajeve kada branioci **ne postupaju u skladu sa načelima profesionalizma, kompetencije, marljivosti i poštovanja suda**, preporučuje se **sankcionisanje advokata koji ne poštuju propisane standarde profesionalnog ponašanja advokata**;

- Imajući u vidu nedovoljnu angažovanost branioca postavljenih od strane suda po službenoj dužnosti, adekvatne mjere treba preduzeti u cilju popravljivanja ove situacije. Advokatska komora treba stalno da kontroliše aktivnosti advokata postavljenih po službenoj dužnosti;
- Imajući u vidu da je jedan od **osnovnih razloga odlaganja suđenja odsustvo branioca**, preporučuje se da, kada su spriječeni da prisustvuju glavnom pretresu i kada je to moguće, a okrivljeni je sa tim saglasan, **advokati prenesu punomoć na svoje zamjenike i na taj način omoguće odvijanje suđenja**;
- Imajući u vidu primijećenu neinformisanost advokata u odnosu na relevantne zakonske propise, preporučuje se da se osigura da advokati budu **upoznati sa novim zakonodavstvom o dužini trajanja postupaka, kao što je Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku**. Takođe, treba razmotriti mogućnost organizovanja edukacije o ovim pitanjima.

Državnom tužilaštvu:

- Imajući u vidu da je odsustvo državnog tužioca jedan od čestih razloga odlaganja postupka, **preporučuje se bolja organizacija profesionalnih obaveza kako bi se obezbijedilo prisustvo suđenjima i izbjegla odlaganja**;
- Tužilaštvo **treba da obrati pažnju na pažljivu pripremu svih elemenata optužnice koji se odnose na predlaganje dokaza**, u cilju izbjegavanja grešaka koje se mogu pojaviti tokom glavnog pretresa i u cilju postizanja adekvatne profesionalnosti.

Zakonodavcu:

- Kako prethodno data preporuka, da se u ZKP-u uvede sankcija za kršenje pretpostavke nevinosti, nije uzeta u obzir, **treba razmotriti preispitivanje člana 25 Zakona o medijima, kako bi što jasnije upućivao na pretpostavku nevinosti**;
- Imajući u vidu posebnu osjetljivost svjedoka i oštećenih u određenim predmetima, **preporučuje se upotreba video linka, kao posebnog načina saslušavanja**, kao i unaprijeđenje zakonskih mogućnosti za omogućavanje davanja svjedočkog iskaza putem video konferencijeske veze, u slučajevima kada se fizičko prisustvo svjedoka ne može obezbijediti pred sudom.

Medijima:

- Imajući u vidu da pretpostavka nevinosti **nije u potpunosti poštovana od strane medija**, preporučuju se **posebne obuke za novinare i urednike** u odnosu na poštovanje principa pretpostavke nevinosti od strane medija tokom izvještavanja o krivičnim postupcima.

PARNIČNI POSTUPCI

Sudovima:

- Nedavno usvojeni Zakon o zabrani diskriminacije nalaže da sve javne površine i objekti moraju biti prilagođeni potrebama lica sa invaliditetom ukoliko je to finansijski moguće. **U tom cilju se preporučuje državi da pruži pomoć sudovima kako bi prilagodili sudske zgrade u cilju zadovoljenja potreba lica sa invaliditetom;**
- Imajući u vidu djelotvornu primjenu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći nakon njegovog usvajanja, **posebnu pažnju treba posvetiti organizaciji promotivnih aktivnosti kako bi se sa rješenjima zakona upoznali kako pripadnici pravosudnog sistema tako i šira javnost;**
- Razmatrajući primijećeni nedostatak informacija o javnom i redovnom ažuriranju informacija vezanih za zakazivanje suđenja u nekim osnovnim sudovima, preporučuje se **postavljanje liste zakazanih suđenja na odgovarajućim javnim oglasnim tablama i redovno ažuriranje istih u svim osnovnim sudovima. Pored toga, preporučuje da osnovni sudovi izrade web prezentacije po ugledu na prvostepene parnične sudove u okruženju koji na svojim web stranicama postavljaju publikacije, izvještaje, raspored suđenja, statistiku i ostale važne informacije o njihovom radu;**
- Razmatrajući primijećeni nedostatak prostora i konstantan progresivni priliv parničnih predmeta, što može uticati na pravo na javnost sudskog postupka, **preporučuje se vođenje postupaka u sudnicama umjesto u sudijskim kancelarijama samo u slučajevima kada postoji pojačano interesovanje javnosti za slučaj;**
- Kao **glavni razlozi odlaganja ročišta** navodili su se: stranke u postupku su zahtijevale odlaganje (26.1 %), odsustvo vještaka i predaja nalaza i mišljenja sa zakašnjenjem (19.1 %), odsustvo sudije i izmjena sudija između ročišta (13.9 %), neadekvatna saradnja organa državne uprave (5.2 %) itd. Pored toga, zahtjevi za odlaganjem, produženje rokova i dodatne prilike za ponošenje podnesaka i izvođenje dokaza su velikodušno tolerisani i odobravani. Imajući u vidu ovakvu praksu i činjenicu da je ZPP zasnovan na načelu kontradiktornosti, preporučuje se sudu da:
  - **češće koristi široka diskreciona ovlašćenja da sankcioniše** nemarno, oportunističko ponašanje i taktike odlaganja kojima se služe učesnici u postupku;
  - **sprovede koncentrisano suđenje** umjesto niza kraćih sastanaka suda i stranaka tokom više mjeseci u skladu sa preporukom R (84) 5 Komiteta ministara Savjeta Evrope i članom 13. ZPP-a;

- **bolje iskoristi pripremno ročište** i odredi plan aktivnosti u ranoj fazi postupka a na osnovu konsultacija sa strankama, koji bi sadržao procjenu vremena za završetak parničnog postupka;
- **podstiče sve činioce pravosudnog sistema da koriste tehnologiju** posebno ako imamo u vidu da je zakon priznao sudsku vrijednost elektronskim dokumentima pod uslovom da im se obezbijedi integritet što umnogome smanjuje troškove. Posebno se ima u vidu elektronsko podnošenje ili razmjena dokumenata vezanih za parnicu.
- Razmatrajući činjenicu da je jedan od glavnih razloga za odlaganje neopravdano odsustvo uredno pozvanog vještaka ili kašnjenje vještaka sa podnošenjem nalaza i mišljenja, **preporučuje se da u slučajevima kada pojedini vještaci konstantno vrše neuredno ili nestručno vještačenje kako je to definisano Zakonom o sudskim vještacima, sudije ili predsjednici sudova treba da podnesu predlog za razrješenje takvih vještaka Komisiji za postavljanje i razrješenje vještaka;**
- Razmatrajući da je određeni broj ročišta odložen zbog nedovoljne saradnje organa državne uprave, preporučuje se da predsjednici sudova primjene član 22 Zakona o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku i **podnesu inicijativu da se protiv lica koje ne postupi po njegovom nalogu za dostavu tražene dokumentacije u određenom roku, pokrene disciplinski postupak, odnosno da se pokrene postupak za razrješenje;**
- Razmatrajući činjenicu da i pored toga što godišnji izvještaji Sudskog savjeta daju sveobuhvatan pregled rada sudova, **preporučuje se da se šira javnost upozna sa opštim statističkim i drugim podacima o trajanju postupaka i to prema vrsti spora.** Korisno je za ovu svrhu iskoristiti *Kontrolnu listu za upravljanje vremenom* koju je izradila Komisija za efikasnost pravnih sistema (CEPEJ) Savjeta Evrope. Lista sadrži pokazatelje za analizu dužine trajanja postupaka u pravosudnom sistemu. Na taj način bi se pomogla izrada statističkih podataka koji bi bili uporedivi između država članica Savjeta Evrope;
- Imajući u vidu očuvanje dostojanstva suda, **potrebno je da sudije ne dozvole nametanje pritiska bilo kakve vrste, posebno od strane stranaka kao što je primijećeno;**
- Razmatrajući činjenicu da mehanizam posredovanja stranke ne koriste u dovoljnoj mjeri, **preporučuje se da sud bolje i češće koristi svoje ovlaštenje da zastane sa postupkom i ostavi vremena strankama da nađu mirno rješenje spora koristeći alternativne načine rješavanja spora, prije svega posredovanje.**

Profesionalnom udruženju vještaka

- Imajući u vidu da je veliki broj ročišta odložen zbog (ne)postupanja sudskih vještaka, **preporučuje se Profesionalnom udruženju vještaka da sačini Etički kodeks kako bi se jače promovisali etički standardi prilikom**

obavljanja vještačenja. Potrebno je zatim predvidjeti sankcije koje bi udruženje izreklo u slučajevima kršenja etičkih standarda propisanih tim kodeksom.

Centru za medijaciju

- Uzimajući u obzir važnost mehanizma posredovanja za doprinos efikasnosti parničnog postupka, **preporučuje se da Centar za medijaciju nastavi sa promotivnim aktivnostima u ovom pravcu. Osim indeksa uspješnosti, Centar bi mogao da razvija i ostale vrste statističkih prikaza kako bi se imao jasniji uvid u djelotvornost posredovanja.**

Advokatskoj komori

- Razmatrajući primijećene primjere kada branioci **ne postupaju u skladu sa načelima profesionalizma, kompetencije, marljivosti i poštovanja suda,** preporučuje se **sankcionisanje advokata koji ne poštuju standarde profesionalnog ponašanja advokata.**

Zakonodavcu

- Uzimajući u obzir sveobuhvatni pregled stanja građanskog postupka u ovom izvještaju, **preporučuje se zakonodavcu da uzme u razmatranje sve predložene zakonodavne intervencije, posebno one koje se odnose na:**
  - Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći;
  - Reviziju određenih zakonskih rokova za preduzimanje radnji suda;
  - Izmjenu zakonodavanog okvira koji se odnosi na sudske vještace;
  - Izmjene Zakona o državnoj upravi;
  - Usvajanje određenih međunarodnih instrumenata za međunarodnu pravnu pomoć u građanskim stvarima.